LUIZA FAJN

KĆI RAJHA

Prevela s engleskog
Dubravka Srećković Divković

Laguna

Naslov originala

Louise Fein
People Like Us

Copyright © Louise Fein, 2019
All rights reserved.
Translation copyright © 2024 za srpsko izdanje, LAGUNA

Mojim izvanrednim roditeljima,
koji su uvek uz mene.

Oni koji iz prošlosti ne izvuku nikakvu pouku osuđeni su na to da je ponove.

Vinston Čerčil

Prolog

Lajpcig

Leto 1929.

Jezero je glatko kao svila, blago zapljuskuje potpornje mola. Čvornovate daske pod mojim stopalima debele su i zagrejane od sunca. Karl je na obali, navlači šorts ispod peškira koji muti* drži oko njega.

„Pažljivo, Heti“, viče Karl. „Voda je tamo duboka.“

„Samo gledam“, odazivam se. „Hoću da vidim velike ribe.“

Primakavši se samom kraju mola, savijam nožne prste oko ivice. Spuštam se u čučanj da bih se zagledala u vodu. Ne vidim dno jezera. Možda ga i nema. Možda ta tamnozelena voda seže do same sredine Zemlje, gde vrebaju, čekaju svirepe nemani.

Valter pliva ka molu. Pljeska rukama oko sebe, a onda se obrće na leđa i pluta, bledi nožni prsti poskakuju mu provirujući iz vode. Ponovo iskače, kezi mi se, sklanja mokru kosu s lica. Krivo mi je što ne mogu na časove plivanja kao Karl, tad bih i ja umela da klizim kao riba umesto što se praćakam u plićaku, razbijajući nožne prste o reckasto kamenje i klizajući se o ljigavu morsku travu.

Sa svoje osmatračnice gledam kako Valter pliva dalje ka sredini jezera. Nestaje sa vidika, skriven debelim drvenim stubom

---

* Nem.: *Mutti* – mama. (Prim. prev.)

mola. Pomeram se pokušavajući da ga vidim, ali predaleko sam se istegla i preturam se unapred. Ruke mi lete uvis, grabe prazni prostor, i padam, padam, padam.

Udaram stomakom o površinu tvrdu kao kamen. Zagrcnuto uvlačim vazduh jer je ledeno, ali umesto vazduha je oko mene samo ustajala jezerska voda.

„Upomoć!“, krkljam beznadežno se praćakajući, zaslepljena zamućenim prosevima svetlosti i tame.

„UPOMOĆ!“, vičem sad već glasnije, ali voda ključa i previre, sklapa mi se nad glavom, a čudovišta me usisavaju nadole u svoj duboki, zeleni brlog.

Zahvaćena panikom, grabim rukama i mlataram nogama, boreći se da izbijem na površinu. Iz daljine se čuju glasovi. Izbezumljeno se bacakam, ali ti pokreti me ne održavaju na vodi, a i obrćem se kao vrtlog, ukrug, ukrug. Glasovi tihnu dok me nešto iznova vuče naniže, a pluća vape za vazduhom, ali ispunjava ih ta voda – gadna, zagušljiva, teška – i ja se davim.

Obuzima me tama.

Nešto me hvata za kostim i grebe me po leđima. Cima me i vuče ka površini. Neko me drži, a ja bljujem i kašljem pod suncem belim poput munje, i čini mi se na kraju da će se iz mene izliti i sama utroba. Hrapav, zagušen udah i vazduh mi naglo kulja u pluća, a iz nosa mi curi voda. Taj što me drži mlatara snažno nogama, održavajući i sebe i mene na površini; stenje i brekće od napora. Njegove ruke me okreću na leđa, a poda mnom je sad neko snažno telo koje mi održava glavu iznad vode.

„Ne otimaj se, sad si na sigurnom.“ Glas kraj mog uva. Valterov glas. „Vraćam te na obalu.“ Obuhvata me šakom oko brade i vuče me.

Upinjem se da ležim mirno, ali voda mi zapljuskuje unutrašnjost ušiju i drmusam se dok on u trzajima zamahuje poleđuške, hukćući od napora da me održi na površini, sve do

plićaka. Kao kroz maglu čujem zapomaganje i viku odnekud blizu. Valterovo telo je čvrsto i uliva sigurnost. Počeo je da se migolji i izvlači ispod mene, ali ja se očajnički držim za njega, te nam prepletene noge tonu ka jezerskom dnu.

„Sve je u redu, možeš sad da stojiš“, kaže on uspravljajući me. Dok pokušavam da stanem, blato mi žmrćka između nožnih prstiju, ali tresem se, pa me noge izdaju. Valter me pridržava, a ja se naslanjam na njega. Grlo me peče od kašlja. Iz nosa mi curka voda.

Muti trči kroz plićak, kvaseći suknju, ali kao da za to ne mari. Podiže me, čvrsto me privija uz svoje telo, te krećemo teturajući se ka obali. Ogrće me toplim peškirom.

„Heti! Je li ti dobro?“ Tu je i Karl: gladi me po leđima i zaviruje mi u lice. „Rekao sam ti da paziš!“

„O, sirota moja mila dušo.“ Muti malaksalo seda, još me držeći u rukama. Ljulja me kao da sam bebica, a ne velika sedmogodišnja devojčica. Uvo mi je pritisnuto uz njene grudi i čujem joj disanje u grlu, iskidano i ubrzano.

Valter stoji blizu nas i posmatra nas ćutke dok se sa njega cedi voda. Muti se okreće ka njemu.

„Spasao si joj život, Valtere. Hvala nebesima te si toliko dobar plivač! Da se nisi tako brzo stvorio tamo…“ Počinje da plače.

„Ma nije to ništa“, uzvraća Valter i hitro skreće pogled u stranu.

„Ispričaću tvojoj majci koliko si bio hrabar.“

„Nema potrebe. Časna reč.“ Dohvata svoj peškir i kreće da se briše.

Muti otire suze iz očiju i pomaže mi da se obučem. Ždrelo i grlo su mi odrani kao da sam se nagutala betona.

„Možda bi bilo dobro da Heti krene na časove plivanja“, izgovara Karl usred te tišine.

Muti šmrcka i klima glavom.

Rastrčavši se naokolo, širi ćebe i ređa stvari za piknik. Ja sam uspela da prestanem da se tresem i probala pfankuhen* s malinama i mleko iz njenog termosa.

Najzad sam smogla hrabrosti da pogledam pravo u Valtera. Talasasta plava kosa napola mu je suva, napola mokra. Govori nešto Karlu, ali osvrće se ka meni i osmehuje se.

Oči su mu najtoplije, najdobrodušnije plave boje.

Veče je i muti me ušuškava u moju usku postelju, nameštenu uza sam zid u Karlovoj i mojoj spavaćoj sobi.

„Laku noć, mila moja." Muti me ljubi u čelo i miluje me po kosi. „*Sigurno* ti je dobro, je li?"

„Jeste, muti."

„U redu." Smeši se i ponovo me gladi po kosi.

Isključuje svetlo i nežno zatvara vrata za sobom.

Meni su oči i dalje otvorene. Kroz tminu razaznajem glomazni oblik ormara uza zid i Karlov prazni krevet ispod prozorske daske. Kad je on u sobi, te preteće senke ne mogu mi ništa. Svaki put kada očni kapci krenu da mi padaju, nađem se ponovo na jezeru i voda me usrkuje u svoje mutne dubine, daveći mi i zagušujući pluća. Srce počne snažno da mi dobuje, a oči mi se naglo otvore. *Ostani budna. Ostani budna. Ostani budna.*

Vrata su se odškrinula ranije nego što sam očekivala.

„Karle?"

„Heti? Još si budna?"

„Ne mogu da zaspim."

„Nisam bio siguran da li spavaš. Čuj, imam nešto za tebe. Nešto što će te oraspoložiti. Čuvao sam to za tvoj rođendan, ali hoću sad da ti dam. Za rođendan ću ti naći nešto drugo." Pali sijalicu, te žmirkam zbog iznenadne svetlosti.

Karl se zavlači pod svoj krevet i pojavljuje se sa smeđom pravougaonom papirnom kesom.

---

* Nem.: *Pfannkuchen* – palačinka ili kolač sličan palačinki. (Prim. prev.)

„Izvoli“, kaže i spušta je na ćebe, a ja se pridižem na ruke i sedam. On se smešta na ivicu mog kreveta. Obrazi su mu upali, a čelo nabrano ispod tamnih šiški.

„Voleo bih da sam te danas spasao ja, Mišiću“, kaže, „ali bio sam predaleko.“ Znam da to ozbiljno govori, jer dok mi gleda u oči, prozirem mu dušu. Od zabrinutosti su mu zenice ogromne i crne, i vidim da plače u sebi, kao i ja. Klimam glavom kako bi znao da ga razumem.

„Bar se Valter zadesio tu. A on ti je najbolji drug.“

Gledam u pozamašnu papirnu kesu koja mi je u rukama.

Papir pucketa dok odvijam presavijenu kesu. Zavlačim šaku u nju i prstima dodirujem tvrdu koricu neke knjige. To je rokovnik, od onakvih kakve imaju odrasli. Prednju koricu ispunjava bogat mozaik oblikâ različitih smeđih, narandžastih i plavih nijansi. Unutra je papir žućkastobeo.

„Predivan je“, izgovaram šapatom. „Hvala ti, Karle.“

„Ima unutra još nešto“, smeška se Karl.

Na dnu počiva srebrno-plavo nalivpero.

„Palo mi je na um da bi mogla tu da zapisuješ sve svoje tajne. Ili priče koje ćeš smisliti uz pomoć te svoje bujne mašte“, kaže Karl ispitujući mi pogledom lice.

„Potrudiću se da napišem neke stvarno dobre priče. Ali možda ne o davljenju.“ Osmehujem mu se. Hoću da zna da je sve kako treba.

Dok ponovo spuštam glavu na jastuk, znam da jeste sve kako treba, ali neke stvari su sad drugačije.

Umalo se nisam udavila, a Valter me je spasao.

Time se sve promenilo.

Prvi deo

7. avgust 1933.

„*Metamorfoza*!“, usklikuje doktor Krajc. „Tako ovu knjigu zovu Englezi.“ Svečano razmahuje njenim stranicama po vazduhu. „Zna li neko da mi kaže šta ta reč znači?“ Naslanja se na katedru, s rukavima podvrnutim do lakata. Niko od nas se ne oglašava iz drvenih klupa moje nove učionice u gimnazijumu.

Više ne idem u prašnjavu, haotičnu folksšule. Malo igralište posuto crnom šljakom i nevaspitana deca sad su daleko sećanje od pre dugog letnjeg raspusta. Gimnazijum je sav u visokim lukovima i hodnicima punim odjeka. U središtu je ogromna dvorana s visokom tavanicom od greda ispod velelepnog crvenog mansardnog krova. Ovde su profesori viši, pametniji, stroži. Tačno je da sam na prijemnom ispitu dobila bolje ocene nego Karl kad ga je pre tri godine polagao, sa jedanaest godina, kao ja, ali sada kad sam ovde, uopšte se ne osećam preterano pametno.

„Da li to znači preobražaj?“, prekida tišinu neko iz zadnjih redova. Osvrćem se i tamo vidim neku sitnu devojčicu kudrave crne kose, pomalo slične mojoj kosi.

„Ime, moliću“, kaže doktor Krajc, naglo odigavši glavu i izbečivši oči, zbog čega me je podsetio na žabu.

„Freda Federman“, odgovara ta devojčica samopouzdanim glasom.

„Divno. Da, Fredo“, oduševljava se doktor Krajc. „Preobražaj. Preporod. Pretvaranje u nešto drugo. Od grčke reči *metamorfoo*, što znači ’preobraziti se’.“ Počinje da šetka tamo-amo. „Proučavanje Grka i Rimljana“, nastavlja, „naučiće nas svemu što treba da znamo o ljudskom stanju.“

„Freda Federman je *Jevrejka*“, čujem neku devojčicu kako sikće svojoj susetki u redu iza mene. Dovoljno glasno da je čuje i profesor, ali on nikakvim znakom ne pokazuje da se to desilo. Prolazeći pored stola, uzima knjigu sa njega.

Profesor ima uska ramena i okrugao stomačić. Jedan deo košulje visi mu iz pantalona, a kravata mu stoji nakrivo. Ova škola, čuvena po klasičnom obrazovanju koje pruža, očigledno ga je izabrala na osnovu njegovog znanja i velike pameti, a ne na osnovu izgleda.

„Franc Kafka“, izgovara zureći netremice u plafon, kao da će ugledati pisca kako čuči gore na gredama. „Kakav je to izvanredan – i zanimljiv čovek bio! Poslušajte ovo.“ Živo lista nekoliko stranica, pri čemu mu kosa pomamno leti. Počinje da čita, polagano kružeći učionicom. Hipnotičnim glasom nam pripoveda priču o Gregoru, putujućem trgovcu koji se jednog jutra budi i otkriva da se preobrazio u džinovsko insektoliko stvorenje.

Svetlost ulazi kroz izdužene pravougaone prozore usađene visoko u zid učionice. Sa svog ogromnog portreta iznad table u sve nas spokojno zuri Adolf Hitler. Glas doktora Krajca uspinje se i pada, tihne i odjekuje. Dok gledam u portret, Hitlerovo lice kao da narasta i pomera se. Pilji u mene ne trepćući, ali ubeđena sam da su mu se usne mrdnule, da su zaigrale, kao da bi se svakog trena mogao osmehnuti i sići sa slike, govoreći: *Ha-ha, kakav štos, sve vreme sam bio ovde.*

To ne radi, dabome, te otržem pogled. Karl uvek kaže kako imam previše mašte. Srce mi igra, pitam se nije li u pravu.

Doktor Krajc i dalje čita. Izbegavam da pogledam u Hitlerovu sliku i umesto toga proučavam profil devojčice koja sedi do mene. Visoka i otmena, ima dugu crvenkastosmeđu kosu koja joj se u dve pletenice spušta levo i desno niz ramena. Bledo lice joj je tako savršeno oblikovano da izgleda kao da je isklesano od najfinijeg mermera. Bradu drži visoko dok posmatra kako doktor Krajc putuje ukrug po učionici. Osetivši da je gledam, osvrće se i upire u mene kose zelene oči.

„Zdravo“, šapuće. „Ja se zovem Erna Beker.“ Na usnama joj treperi osmeh.

„Heti Hajnrih“, uzvraćam, bolno svesna svoje kudrave tamne kose, krupnih očiju i previše okruglih obraza.

Erna Beker je prosto najčarobnije stvorenje koje sam u životu videla.

Neko kuca na vrata učionice, te doktor Krajc naglo prekida čitanje.

„Her Hofmane…“, obraća se visokom mršavom čoveku u prsluku i sa kravatom koji upravo ulazi u učionicu.

„Hajl Hitler“, pozdravlja her Hofman naše odeljenje.

„Hajl Hitler“, uzvraćamo poput odjeka.

„Direktore“ – doktor Krajc se nakašljava – „oduševljeni smo što možete da nam se pridružite.“

Her Hofman uleće i staje ispred table.

„Dobro nam došli u naš prekrasni gimnazijum“, izgovara osmehujući se na sve strane. „Već ste postigli veliki uspeh time što ste se upisali u njega. Ali ovo je tek početak. U ovoj školi, uz predan rad i uzorno vladanje, možete postati izuzetni. To ne važi samo za dečake već i za devojčice. Kad bude prošlo vreme koje je potrebno za to, postaćete divni pripadnici našeg novog Rajha. Uveren sam da će se vama ponositi i vaši roditelji i vaša škola. Želim vam svima mnogo sreće.“

Uzvraćam mu osmehom. Moj san je da postanem doktorka, po mogućstvu svetski slavna. Osećam da to što sam ovde,

u ovoj sjajnoj školi, znači za mene jedan korak bliže ostvarenju moje ambicije. Iz svih predmeta ću se truditi najbolje što mogu. Uvek.

Her Hofman se okreće ka doktoru Krajcu. „Šta to ovog jutra prorađujete?“

Doktor Krajc mu ćutke pokazuje koricu *Preobražaja*. Her Hofmanovim licem preleće užasnut izraz. „Doktore Krajce, jeste li vi sišli s uma?“

Profesor sleže ramenima. „To je izvanredno štivo, her Hofmane. Savršeno kao uvod u teme koje ćemo ove godine obrađivati: simbolizam, metaforu, apsurdnost života…“

„O tome ćemo prodiskutovati kasnije“, šturo odvraća her Hofman. „U međuvremenu, kao što dobro znate, to nije štivo primereno za proučavanje. Postarajte se da sledećeg puta odaberete nekog odgovarajućeg *nemačkog* pisca. Doviđenja, deco.“ I izleće iz učionice, zalupivši vrata za sobom.

Doktor Krajc u zemlju propada od sramote.

Ruka mu drhti dok se vraća za katedru i ubacuje *Preobražaj* u svoju torbu. Vlaži usne jezikom i zuri u nas, kao da nije siguran šta sledeće treba da uradi. U odeljenju kreće žamor, a on ne pokušava da ga prekine.

I ponovo me podseća na žabu, ali ovog puta na žabu koja je zgažena i spljoštena na prometnom putu.

Po izlasku iz škole čeka me Tomas. Dugonog i mršav, stoji nonšalantno naslonjen na stablo jednog velikog drveta na Nordplacu. Pre nego što sam stigla da šmugnem, opazio me je i već juri, udara u mene uz mangupski osmeh.

„Pa kako je?“, pita obazirući se ka školi. Zaostajemo za bučnom grupom starijih đaka koja nadire preko travnate površine prema Golisu.

„Škola kô škola. Samo… finija i stroža, ništa više.“

Tomas izgleda pomalo čežnjivo. On bi tamo upao kao od šale kad bi njegovi roditelji imali novca da mu plate školarinu. Dovoljno je bistar da položi ispit.

„Neobično je otkako više ne živiš u našem bloku“, kaže Tomas. „Praznije je“, dodaje nakon kratke ćutnje.

„Nisam ni daleko.“

„Valjda je tako.“ Diše ubrzano dok koračamo; zastajemo da bismo prešli Kirhplac. „Pa kako ti je u toj novoj kući?“

„Čekaj samo dok je vidiš“, smejem se. „Posle onog stana, nećeš verovati! Hajde!“ I dajem se u trk, a u meni raste kiptavo uzbuđenje.

Naša prostrana nova kuća u Fričeštrase ima šiljat krov i dva dimnjaka koja štrče iz nje poput debelih prstiju uperenih ka nebu. Diči se sa četiri reda prozora. Mogli bismo da imamo svako svoj sprat.

„To je najveća kuća u ulici“, zadivljeno i jedva čujno izgovara Tomas, sa strahopoštovanjem se zagledavši u to lepo zdanje od žućkaste cigle s crnim reljefima na fasadi. Zlatnosmeđa kosa mu je razbarušena, a oči su mu iza prljavih stakala naočara sa okvirom od kornjačinog oklopa buljave kao u nekog insekta. Nabira nos dok ispituje njenu veličinu.

Od ponosa rastem kao kvasac.

„Ima li pozadi baštu?“

„Naravno da ima! A ono je moja soba.“ Pokazujem prstom ka prvom spratu, ka prozoru s balkonom iznad ulice. Pod njim raste predivna stara trešnja. Sa jedne strane pruža grane preko gvozdene ograde i trotoara, a sa druge do ispod tog balkona. Sa svog specijalnog sedišta u prozoru vidim raskrsnicu sa Bergartenštrase i gotovo čitavu Fričeštrase, sve do blizu Valterovog stana, gde zavija udesno. Posmatram ga kad nekud ide od kuće ili se vraća.

„Sigurno je iznutra velelepna.“ Tomas priljubljuje lice uz gvozdenu ogradu. „Kladim se da ima dva stepeništa. I podrum. Možda čak i tamnicu s kostima zatočenika!“